

נצוילר-שטרוטהוף

(Natzweiler-Struthof). מחנה ריכוז סמוך לעיר נצוילר, 50 ק"מ מדרום לשטרסבורג (סטרזבור) על גבעה בהרי ווז' (Vosges). נ"ש היה אחד ממחנות הריכוז הקטנים ביותר, ונראה שהוא הוקם לאחר שאלברט שפר ערך סיור תחקיר בצרפת סמוך לכיבושה והבחין בהימצאות מרבצי גרניט באיזור נצוילר. חברת מפעלי המחצבות ועבודות העפר הגרמניים (Deutsche Erd-Und Steinwerke Gmbh) התעוררה מיד לדבריו של שפר בעניין זה, ובסתיו 1940 פתחה בהקמת מפעל לחציבת גרניט, והעבודה בו היתה אמורה להיעשות בידי אסירים. במאי 1941 הגיעה קבוצת האסירים הראשונה, 300 אזרחים גרמנים. אותה עת עדיין לא נסתיימה בניית המחנה והאסירים שוכנו זמנית במקום שלפני-כן היה מלון שטרוטהוף (מכאן המחצית השנייה של שם המחנה). מספר האסירים גדל בקצב איטי בהשוואה למחנות ריכוז אחרים, ורק ב-15 באוגוסט 1942 היה המחנה מוכן וזמין לקליטת אסירים ששלח ה'משרד הראשי לביטחון הרייך'.

בסוף 1943 היו במחנה הראשי 2,000 אסירים. רבים מהם הועסקו בייצור נשק ומעולם לא הוצבו יותר מ-500 אסירים לעבודה במחצבות, מאחר שהתברר שפיתוח החציבה יהיה כרוך בהוצאות גבוהות. בקיץ 1943 הוקמו באיזור המחצבה כמה צריפים שנועדו להיות סדנות, ובהן עבדו האסירים בשיפוץ מנועי מטוסי יונקס (Junkers). באיזור שבו מצויים מרבצי הגרניט נחפרו תעלות עמוקות באדמה לאפשר מרחב לבתי-חרושת תת-קרקעיים, בטוחים ומוגנים מפני התקפות מטוסים.

ב-1944 הורחב מחנה נ"ש כחלק מן המאמצים שעשו המנהיגים הנאצים שהיו ממונים על ענייני הכלכלה למצוא מקום חדש למפעלי נשק חיוניים במיתקנים תת-קרקעיים. לנ"ש סופחו גם מחנות-משנה חדשים על אדמת הרייך, בעיקר בבדן (Baden) ובוירטמברג (Württemberg). אחד המחנות האלה היה בנקראלץ (Neckarelz), שבה הפך מכרה גבס קיים למערכת מנהרות סבוכה, ואליה העבירה התעשייה האווירית של דאיימלר-בנץ (Daimler-Benz) את מפעל המנועים שלה מאיזור ברלין, במסגרת מפעל משותף שבו נטלו חלק דאיימלר-בנץ, מחנה נ"ש ומשרד החימוש. מחנה-משנה אחר היה ליאונברג (Leonberg) בקירבת שטוטגרט (Stuttgart), שבו הועמדה אוטוסטראדה שיצאה מכלל שימוש לרשות מפעל המטוסים מסרשמיט (Messerschmitt). באביב 1944, כשהחל המפעל לפעול, היו בליאונברג 1,500 אסירים, ובתוך שנה גדל מספרם ל-3,000.

עוד מחנה-משנה היה מחנה שרצינגן (Schörzingen), שהוקם בפברואר 1944 למטרת הפקת נפט גולמי מפצל. היה זה אחד המאמצים הנואשים של הרגע האחרון שעשו הנאצים למצוא תחליף לחומרי הגלם שאבדו להם מחמת הנסיגה המתמשכת מהמזרח וההפגזות מן

האוויר. בסוף 1944 עבדו בשרצינגן יותר מ-1,000 אסירים ועל-פי התוכנית היו אמורים להגיע למחנה עוד 4,000.

באוקטובר 1944 הגיע המספר הכולל של אסירי מחנות-המשנה של נצויילר ל-19,000. במחנה נ"ש עצמו גדל מספר האסירים ל-7,000-8,000. במרוצת 1944 נמצאו בין האסירים שנשלחו לנצויילר חברים בתנועת המרי הצרפתית, ומרביתם נרצחו עם הגיעם למחנה. בקטגוריה מיוחדת נכללו אסירי 'לילה וערפל' שהס"ס בחר בהם לעבודה במחצבות בתנאים הקשים ביותר במחנה. בצו של המשרד הראשי לביטחון הרייך מיום 24 בספטמבר 1944 נאמר, כי 'כול אסירי 'לילה וערפל' הגרמנים יועברו למחנה נצויילר'.

באוגוסט 1943 נבנה בנ"ש תא גזים, באחד הבניינים שהיה חלק מתחום המלון. ראוי לציין שהופן ס"ס נצויילר, הקבלנים להקמת תא הגזים, השאירו מסמך נדיר שבו הם מאזכרים במפורש את עניין 'בניית תא הגזים בשטרסהוף', בניגוד למינוח הצופן שבו נהגו הנאצים להשתמש (ראה 'הסדר השפה'). ניסוח ברור זה מופיע על חשבונית ששלח הס"ס למכון לאנטומיה של אוניברסיטת שטרסבורג, שחוייב בתשלום 236.08 רייכסמרקים תמורת העבודה שבוצעה. מנהל המכון בשטרסבורג היה פרופסור אוגוסט הירט, ולאוסף השלדים שלו הועברו למיצער 130 אסירים מאושוויץ ונרצחו בתא הגזים של נצויילר (ראה 'מורשת אבות'). רוב האסירים הללו היו יהודים. עוד אחד מסגל הפקולטה באוניברסיטת שטרסבורג, פרופסור ביקנברך, השתמש בשירותי תא הגזים של נצויילר כדי לערוך ניסויים על אסירים (באנטידוטים של פוסגן, שהוא גז רעיל). בניסוי ההוא היו הקורבנות צוענים ששנה לפני-כן הועברו מאושוויץ כדי להיות שפני ניסוי אנושיים לרופאי הס"ס שערכו ניסויים בזריקות נגד מחלת הטיפוס (ראה נסויים רפואיים כפויים בבני-אדם).

שיעור התמותה בנצויילר היה גבוה מן הרגיל, מחמת תנאי העבודה הקשים מנשוא ועינויי קבוצות אסירים מיוחדות ('לילה וערפל') שעבדו במחצבות ובסלילת כבישים. ואולם, אין נתונים סטטיסטיים.

בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1944 פורק המחנה הראשי. רוב מחנות-המשנה פונו רק במרס 1945, והאסירים הוצאו לצעדות המוות לעבר דכאו.